

کیش، مروارید تمام عیار (۱)

زمان بسیار زیادی طول می کشد تا یک سانتی متر مکعب سنگ خارا به خاک بارور شود. از طرفی سنگ‌های مختلف زمان فرسایش گوناگون دارند ولی به طور متوسط حدود ۴۰۰ سال طول می کشد تا یک سانتی متر سنگ خارا تبدیل به خاک می شود در مورد جزایر مرجانی این زمان به مراتب طولانی تر است و از طرفی به خاطر ترکیب ساده تر (آهک) جزایر مرجانی و خاک حاصل از فرسایش آن، این خاک‌ها از تنوع و باروری خاک‌های معمولی برخوردار نیستند و مقدار بیشتر و عمق زیاد تر آنان برای جاگیر نمودن گیاهان و پروتئین آنان مورد نیاز است.

به عبارت دیگر از بین این خاک‌ها در جزایر مرجانی به مراتب بیشتر از خاک معمولی در سایر نقاط است. گیاهان پرانکه و معدود کیش وابسته و نیازمند این خاک نوظهور هستند. حیات بر روی کیش از این لایه‌ی خاک بارور شروع می شود و به آن نیز ختم می شود. از خاک برآمدم و بر خاک می رویم.

آن وقت ما با این منبع حیات بخش چه می کنیم؟ برای ساخت و ساز خانه و جاده و به اصطلاح توسعه و عمران (نیم بند)، با بولدوزر این منبع حیاتی را از سطح زمین می تراشیم، می خراشیم تن کیش را مجروح می کنیم و سپس از این خاک که خاک زنده است و حیات دارد و حیات می بخشد، مثل گچ و یا سیمان مرده و بدون حیات استفاده می کنیم.

سروشخت حیات با جمع کردن این لایه از خاک (یادتان باشد فقط حدود ۳۰ سانتی متر عمق دارد) چه خواهد شد؟ گیاهی روی سطح کیش باقی خواهد ماند؟ آن طرف خلیج فارس در حال ساختن جزیره‌های مصنوعی نخل هستند و ما نباید روش‌هایی به کار ببریم که نتیجه‌ی آن مصنوعی شدن جزیره‌ی کیش باشد. ارزش کیش و قشم و لاوان و مارو (شیدرو) در طبیعتی بودن آنها است و طبیعت کیش یا کیش طبیعی بدون خاک حیات بخش آن مفهومی نخواهد داشت.

کیش، جزیره‌ی آرزوها

جزیره‌ی بینه‌ی شکل کیش با ۹۰ کیلومتر مربع مساحت در ۱۸ کیلومتری کرانه‌های جنوبی ایران قرار دارد. ۳۰۰ کیلومتر تا بندرعباس و ۱۶۰۰ کیلومتر تا تهران، طول جزیره‌ی کیش ۱۵ کیلومتر در محور شرقی و غربی و پهنای آن ۷ کیلومتر در محور شمالی و جنوبی است.

چند جزیره‌ی دیگر در نزدیکی کیش هستند که نزدیک‌ترین آنها جزیره‌ی هندورابی ۲۸ کیلومتر، فارور ۵۵ کیلومتر، سیری ۸۷ کیلومتر، ابوموسی ۱۷۷ کیلومتر، جزیره‌ی قشم ۲۲۵ کیلومتر، جابهار ۶۷۵ کیلومتر و شهر ۷۴۰ کیلومتر و تا دویی ۲۰۰ کیلومتر فاصله دارد.

سطح جزیره‌ی کیش هموار است و بلندترین نقطه‌ی آن در نیمه‌ی شرقی جزیره به ۴۵ متر می رسد. از نظر ریخت‌شناسی (مورفولوژی)، سواحل شمالی و غربی جزیره صخره‌ای و سواحل شرقی و جنوبی آن ماسه‌ای است. دلیل این امر را می توان در تفاوت جریان و جهت امواج دریا جست و جو کرد. لایه‌های پوسته‌ای سطح جزیره از آن نظر زمین‌شناسی عمدتاً آهکی - مرجانی است و ترکیب سنگ‌های آهک مرجانی است و ترکیب سنگ‌های آهک مرجانی جزیره به گونه‌ای است که امکان نفوذ آب به درون آن وجود دارد.

گیاهان درختی جزیره به انواع کنار (سدر)، لور، خرما، لوز، انجیر معابد و کرت محدود می شود و در سال‌های اخیر تلاش شده تا گونه‌های اهلی نظیر لیمو شیرین، انار و انگور نیز به آن‌ها اضافه شود.

پوشش گیاهی مناسب کیش و سرسبزی و طراوت آن به ویژه در هفت ماه از سال چشم‌اندازی جذاب و تماشایی به آن می بخشد.

جزیره‌ی دارای آب و هوای گرم و مرطوب است و متوسط دمای آن سالانه ۲۷ درجه سانتی‌گراد است، تیر و مرداد گرم‌ترین و دی و بهمن خنک‌ترین ماه‌های سال هستند.

جزیره‌ی کیش در قلمرو ناحیه‌ی بیابانی قرار می گیرد و تنها تفاوت آن با بیابان‌های داخلی ایران رطوبت نسبی فراوان است. به جز سه ماه تابستان در بقیه‌ی ماه‌های سال آب و هوای کیش از اعتدال نسبی برخوردار بوده به نحوی که امکان شنا و ورزش‌های دریایی در تمامی فصول سال میسر است و محدودیتی از این بابت در استفاده از سواحل وجود ندارد.

در اغلب ماه‌های سال میزان رطوبت نسبی هوا در جزیره‌ی کیش زیاد است و هوای شرجی آن تا ۹ ماه ادامه دارد.

میزان بارندگی در کیش کم و متغیر است و متوسط بارش ۱۷۰ میلی‌متر است که ۸۲ درصد آن در زمستان حدود ۱۰ درصد در فصل پاییز و بقیه در دیگر فصول است.

وجه مشخصه‌ی جزیره رویش گیاهان مقاوم در مقابل خشکی است. این گروه از درختان با منطقه سازگاری جالبی دارند و برای جبران آب علاوه بر ریشه‌های اصلی و فرعی از ساقه نیز ریشه به زمین می فرستند تا به عنوان ریشه کمکی در جذب آب به بدنه‌ی اصلی درخت کمک کند. درختان گز و کرت، کهور، کنار، لور، گز نخل، گل‌های کاغذی، اکالیپتوس و نخل زینتی در کیش فراوان و بسیار جذاب و دیدنی هستند. در یک دسته بندی کلی دو گونه بومی و غیر بومی در جزیره کیش قابل مشاهده است.

گونه‌های بومی: شامل کهور ایرانی، کنار، لور، گز، کرت، نخل، خرما و بمبر لاری است. این گونه‌ها عمدتاً به صورت خودرو در مناطق طبیعی رشد کرده‌اند و در سال‌های اخیر با گیاهان و درختان وارداتی فضای سبز جزیره را به نحو چشم‌گیری زیبا و متنوع کرده‌اند.

گونه‌های غیر بومی: شامل سمر (کهور پاکستانی)، گل کاغذی، درمان عقرب، نخل زینتی، اکالیپتوس، نیم (چریش)، کونوکارپوس، لیموترش و نارگیل هستند که در طول سده‌های گذشته و دهه‌های اخیر به جزیره آورده شده‌اند.

برگرفته از: ویژه‌نامه‌ی خطوط پروازی

سواحل آرام با ماسه‌های مرجانی، آب زلال دریا با شفافیت کم نظیر، مشاهده انواع آبیان در عمق چند متری، پوشش گیاهی مناسب و سرسبزی و طراوت به ویژه در هفت ماه از سال چشم‌اندازی جذاب و تماشایی به جزیره‌ی کیش بخشیده است.

جزیره‌ی کیش ساختار مرجانی دارد، جزایر مرجانی معمولاً بر اثر گسترش انواع مرجان‌ها و مواد آلی دیگر بر روی طاق‌دیس‌های گنبدی‌های نمکی و مواد آتشفشانی تشکیل

می شود. زلالی شگفت‌انگیز آب‌های پیرامون کیش نتیجه‌ی طبیعی مرجانی بودن این جزیره است. جزایر مرجانی در اثر فعالیت میلیاردها میلیارد مرجان در طول میلیون‌ها سال به وجود می آیند. هر مرجان موجود ریزی است که برای خود از مواد آهکی که در آب وجود دارد، خانه‌ای ترشح می کند و در آن زندگی می کند. در طول شب، این مرجان روزن (خانه) آهکی خود را با باز می کند و با حرکت تازک‌های خود که از روزن خانه‌اش به داخل آب می فرستد، از مواد معلق در آب جذب و تغذیه می کند. وقتی که عمر مرجان به سر آمد، خانه آهکی کوچک باقی می ماند و هیچ مرجانی آن را تصاحب نمی کند چون هر مرجانی برای خود خانه‌ای می سازد. نظر به استحکام این خانه‌های آهکی، آنان برای قرن‌ها و هزاره‌ها در آب باقی می ماندند و به مرور به حجم و ارتفاع آن افزوده می شود چون به مرور خانه‌های خالی آهکی که صاحبان آنها مرده‌اند اضافه می شود و خود این سازه که در اثر سعی موجودات زنده تشکیل شده از آب خارج می شود و یک جزیره‌ی مرجانی را تشکیل می دهند. برخی از این سازه‌ها به قدری عظمت دارند که حتی از سطح ماه نیز دیده شده‌اند مانند صخره‌های مرجانی در جنوب استرالیا. این سازه همچنین از نظر تأمین محیط زیست برای سایر موجودات در کف آب بسیار اهمیت دارند و موجب تنوع زیستی در کف آب می شوند مجموع گیاهان و جانوران آبی و نیز ماهیان در اطراف این مرجان‌ها تشکیل می شوند و رنگارنگ‌ترین جلوه‌های حیات بر روی کره زمین را به خصوص در هنگام شب پدید می آورند. در شب بر عکس، هنگامی که مرجان‌ها به دلیل مسومیت و یا مثلاً آلودگی نفتی و یا مثلاً گرم شدن آب (تأثیر گلخانه‌ای) از بین بروند آن همه رنگ تبدیل به سفیدی مرگبار و زشتی می شود که به آن Bleach می گویند و این یکی از غمناک‌ترین منظره‌ی است که یک زیست‌شناس در زندگی می بیند. در خلیج فارس چند سال پیش این منظره‌ها دیده شد. گرما و آلودگی آب را مسئول این پدیده می دانند.

چرا مرجان‌های کیش مهم هستند؟

کیش، مروارید خلیج فارس، یک مروارید تمام عیار است. جنس آن مانند مروارید است یعنی از فعالیت مرجان‌ها به وجود می آید. مروارید، ترشحات صدف‌هاست که همان مواد آهکی در مقابل ذرات شن که تن نرم و حساس آنها را می آزارد، صدف مواد کلسیمی و آهکی را از محیط جذب می کند و از اطراف ذره‌شن آزاردهنده جای می گذارد، به صورت یک مروارید نرم بدون آزار، به صورت یک مروارید نرم بدون آزار، در داخل صدف و در مجاورت جسم حساس او قرار گیرد.

یکی از استادان دانشگاه و کارشناس محیط زیست خاک جزیره را بسیار غنی و ارزشمند توصیف کرده که متأسفانه از این خاک به درستی بهره‌برداری نشده و در مواردی در ساخت و سازها به کار رفته است. او در تشریح شکل‌گیری خاک جزیره می نویسد:

وقتی که جزیره مرجانی از آب خارج شد، سطح آن که هم چنان سخت مانند خانه مرجان‌ها است تحت تأثیر عوامل فرساینده مانند آفتاب، گرما، باران، باد و ... قرار می گیرد و رفته رفته سطح خارجی که با هوا تماس دارد ترک می خورد، می شکنند، خرد می شود، مواد آهکی داخل آن مخلوط می شود، مقداری آب جذب می کند و با هوا قاطی می شود و به این مجموعه می گویند خاک.

از نظر علمی دو مطلب قابل اهمیت است اول آن که خاک علاوه بر خرده‌های صخره، مواد آلی (هوموس)، آب و هوا دارای دسته‌ای از موجودات زنده مانند کرم‌های حلقوی، نماتدها، و موجودات بسیار پیچیده ذره‌بینی به نام "ریزوبیوم" هستند که مجموعه‌ی این عوامل موجب پیدایش نوعی به خصوص از خاک، به نام خاک بارور و از خاک کشاورزی می گردند و در خاک کشاورزی، خاصیت باروری نهفته است که چون اکسیژن در آن در جریان است (توسط کرم‌های حلقوی) و به دلیل وجود ریزوبیوم، مواد غذایی معدنی مانند کلسیم پتاسیم، ازت و فسفر و ... را به ریشه‌های موئین منتقل می سازد. به این ترتیب گیاه از مواد غذایی درون خاک استفاده می کند و با کمک نور خورشید که از طریق کلروفیل (سبزینه) جذب می کند رشد می کند و غذا برای گیاه‌خواران فراهم می کند و گیاه‌خواران نیز توسط گوشتخواران شکار می شوند و این چرخه‌ی زندگی در روی زمین را تشکیل می دهد. به عبارتی رابطه‌ی دام (طعمه) و دد (شکارگر) برقرار شود.

مسئله‌ی دوم آن است که با این ساختار مهم، حیاتی و پیچیده، عمق خاک بارور حداکثر ۳۰ تا ۳۵ سانتی متر است. به طور متوسط در سطح زمین حدود ۲۰ سانتی متر است. یعنی خاک عمیق‌تر از این حد بارور نیست و در آن بذرها جوانه نمی زند یا اگر هم جوانه بزند بزودی می میرد. وقتی که دانشجو جوان ایرانی سوال می کند که با ارزش‌ترین منبع طبیعی که در ایران در معرض خطر است کدام منبع است پاسخ به طور قطع "خاک" است. خاک با ارزش کشاورزی را به خاطر عوامل گوناگون از دست می دهیم. مهم‌تر از آن پاک کردن جنگل‌ها، چرای بیش از حد ظرفیت مرتع و به طور اخص پاک کردن زمین از پوشش گیاهی است.

با این توضیح به کیش باز می گردیم. در جزیره‌ی کیش دلیل از بین رفتن خاک چرای بیش از حد و یا قطع جنگل نیست اینجا دست گناهکار انسان خیلی به طور مستقیم عمل می کند. طریق قطع درخت‌ها پوشش گیاهی، طریق غیر مستقیم از بین بردن خاک است.

هر گونه نظر، پیشنهاد و انتقاد خود را در مورد اطلاعات عمومی درج شده در راهنمای همشهری به آدرس PH@rahnama.com ایمیل کنید.

